

Szerdahelyi Zoltán

BESZÉLGETÉSEK HAJNÓCZY PÉTERRŐL KOVÁCS ÁGNESSEL¹

K. Á.: Tudja, kínos volt nekem, amikor telefonált és arra kért, hogy Hajnóczyról beszélgessünk. Mert én nem voltam hosszú ideig meghatározó ember az életében... Szóval, hülyén éreztem magam: én mint Dénes Zsófia? Már Ady sem szerette a „női csukákat”.²

Sz. Z.: *Köszönöm, hogy mégis vállalta. Magam ugyanis az író- és művészársak mellett ugyanolyan fontosnak gondolom azok emlékeinek megidézését, akik Hajnóczy Péternek a magánéletében voltak meghatározó társai.*

– Megismerkedésünk előzményeiről annyit, hogy én állami gondozott voltam egész kiskoromtól kezdve. Amikor minden vagyonommal, egy, az államtól útravalóul kapott törülközővel kikerültem az intézetből, akkor olyan szerencsém volt, hogy rögtön olyan rendes emberekbe botlottam, mint Nagyvári Laci, Szentjóby Tamás, Lugossy István, Zsille Zoltán, Berkovits György, Dobai Péter meg a Hajnóczy.

A hetvenes évek elején történt, se állásom, se lakásom. Egy ideig csöveztem, azután egy építészlánynál lakhattam, aki viszont nem adott nekem lakáskulcsot. Egyszer buszon utaztam hazafelé, s Szentjóby kikezdett velem. Hazakísért, s amikor kiderült, hogy nem tudunk bemenni, mert nekem nincs kulcsom, s várni kell a lányra, ki tudja, meddig, akkor magából kikelve elkezdett üvölni. Hogy tűrhetem ezt, hogy ez a lány nekem nem ad kulcsot, s ezzel ilyen kiszolgáltatott helyzetbe hoz! Erre semmi joga nincs, ha már megengedte, hogy nála lakjam! Közben hazaért a lány, akire hatott, hogy ez a nagy ember beolvasott neki az emberi méltóságot illetően, így kaptam kulcsot, és attól kezdve használhattam a szappanját is.

Persze, először én nem is tudtam, hogy akivel a buszon megismerkedtem, ő egy nagy név! Ugyanígy nem kell tudatosságot keresni a mögött sem, hogy több ismert, ellenzéki művésszel kerültem egy társaságba – én csak egy hosszú hajú copfos kislány voltam, aki véletlenül az ő társaságukba keveredett...

– *Kiket tudna felidézni még e társaságból?*

– Erdély Miklósnak dolgoztam például, a gimnázium mellett ugyanis elvégeztem még a gyors- és gépirótanfolyamot is, s tudtam gépelni. Üldögeltünk Miklósnál a szép kertjükben vagy a Pasaréten egy közeli presszóban, és ő diktált, hol gyors-, hol gépirásba. Így kerültem közelebb az ő köréhez, s valahogyan általuk kerültem a filmgyárba is, ahol Dobai Péterrel ismerkedtem össze, aki az idő tájt érkezett haza Kubából. A kapcsolatunk eleinte munkakapcsolat volt, ám én teljesen beleszerettem, és rövidesen összeköltöztünk egy albérletbe. Nagyvári Laci találta a lakást a Várban, a Táncsics Mihály utcában, és a „Nagyi” szól, hogy kellenének még emberek. Odaköltözött Méhes Zuzu, a festő is, Mariettával, a később legendává vált énekes-színésznővel. Később, amikor Dobait behívták katonának, Hajnóczy is odaköltözött egy időre, de ő nem volt állandóan ott. Függyönnyel választottuk el egymás lakóterét, úgyhogy nem volt valami kellemes helyzet. Állandó volt a forgalom, jöttek föl mások is a Fiala Művészek Klubja után – szinte mindenki oda járt. Bódy Gábor, Baksa-Soós János, Vető János és még nagyon sokan mások, ők leginkább a Zuzuék társaságához tartoztak.

– *Milyen volt a hangulata ennek a művészegyüttélésnek?*

– Hát néha elég zajos volt, és sok konfliktus adódott. Csak egy példa. A függöny mögötti kis szobában Dobai diktált nekem valamit, én gépeltem. Följött Szentjóbgy Tamás Bódyval, s elkezdték piszkálni Dobait, hogy milyen cikis, amiért a *Népszabadság*ban publikált. (Úgy emlékszem, Pasolini halálára írt nagyon szép cikket.) Erre a Dobai átkiabált, hogy mindjárt levágja a haját Szentjóbgynek (Szentjóbgynek akkor nagyon hosszú, vállig érő szőke haja volt) és így tovább. Ebből aztán iszonyatos veszekedés lett. Néha az is előfordult, hogy a fiúk összeverekedtek, főként Dobai és Bódy szeretett kaskadogni egymással és másokkal. De volt olyan, hogy én húztam meg a Marietta haját. De voltak jobb esték is, amikor sokat beszélgettünk...

– *Dobai Péter visszaemlékezéséből nekem az jött le, hogy ők Bódyval jóban voltak...*³

– Azt hiszem, hogy ők egyfelől imádták egymást, másfelől pedig folyamatosan rivalizáltak – szóval komplikált viszony volt köztük. Egyébként muszáj volt, hogy szeressék egymást, hiszen nagyon hasonlóan gondolkodtak, az egyetemen is együtt nőttek ki magukat, mindketten Zsilka tanár úrhoz⁴ jártak.

Amikor Bódy az AMERIKAI ANZIX után látványosabb, színesebb filmekkel kezdett foglalkozni, akkor maga köré gyűjtötte az Iparművészeti Főiskoláról is a tehetséges, kísérletezővel foglalkozó fiatal alkotókat, olyanokat, mint Bachmann Gábor vagy Nagyvári Laci (aki aztán Amerikába ment, mint ahogy a költő Bálint István is meg a színész Breznyik Péter és még sokan). Én később (1976 után) más társaságba jártam, olyanokhoz, akik színházat csináltak, meg zenéltek, mint Najmányi Laci, Molnár Gergely, Rész István. De ott volt a Halász-kör meg a Kovács István Stúdió, na és a „boglári társaság” (azok a művészek, akik a megelőző években Balatonboglárra jártak kiállítani – ahol én nagyon szerettem lenni).

A várba járóknál Hajnóczy idősebb volt – ha csak néhány évvel is, és nem nagyon barátkozott velük, a képzőművészet nem volt az ő világa.

– *Mi volt az, amit Dobai Péterben rokonszenvesnek talált?*

– Én elég vad és szeretetre éhes kislány voltam, s Dobai észrevette rajtam, hogy nagyon szeretek ajándékot kapni. Így amikor elmentem vele régi tollakat nézegetni-vásárolni (ez volt a mániája!), s észlelte, hogy kicsit rosszkedvű vagyok, akkor vett nekem valamit, ha mást nem tudott, akkor egy Sport-szeletet. Nagyon boldog voltam, mert én is kaptam valamit! Ezek gyerekes dolgok voltak, de akkor mégis borzasztó fontosak voltak nekem...

Arra is felfigyelt, hogy mindig megnézem a postaládámat, és hogy szomorú leszek, hogy nekem nem írnak. Attól kezdve mindennap kaptam levelet tőle! Ilyen kis hülye képeslapokat, XIX. századi, giccses festmények voltak rajta „Kovács Ágnes úrhölgynek, Vár” címre, amelyben például figyelmeztetett a közelgő érettségire... Szóval egy kicsit az apám is volt nekem.

De akkoriban őneki a nőkkel való kapcsolatokban mindig a *kettősség* volt a mániája, én viszont nem szerettem volna rajta osztozni, és amikor az Old Firenzében megláttam egy „öreg” nővel (26 éves volt), akkor szakítottam vele. Ennek ellenére hetente találkoztunk, még akkor is, amikor már a Hajnóczyval voltam, azt hiszem, egy ideig felelősséget érzett értem, mert folyton bemutatott az újabb, nálam idősebb barátnőinek.

Hajnóczy? Kettejük közül érzelmileg mindig is inkább Dobaihoz húztam, nem mintha jobban megbíztam volna benne...

Ám az egy élmény volt, ha a két Péter összeült beszélgetni!

Ezek is ilyen ivós ügyek voltak, vagy inkább úgy néztek ki, de ami másoknak alkoholizálás – mert igaz, hogy sok alkohol fogyott –, az nem az ivásról szólt. Mert ők sokat

beszélgettek, és nagyon fontos dolgokról beszélgettek, és nagyon szépen beszélgettek. Ezekből nekem lejött, hogy miről gondolkodnak, hogy megbecsülik egymást, és hogy milyen szép nyelvet használnak. Előfordultak apróbb viták, féltékenykedések közöttük is, de inkább csak az számított, hogy ki legyen nagyobb író – az írás maga volt a fontos, szóval, hogy nagy írónak kell lenni, és ezen elviccelődtek néha. Dobai 1976 májusában például azt írta nekem, hogy a Hajnóczynak most egyszerre négy könyvet kellene megírnia. „Mondd meg neki, hogy létezett egy portugál költő (Halász Arisztid mesélte), aki egy mécses mellett, egyetlen éjszakán megírt négy verseskönyvet. Ha Péter írna egy regényt, akkor a magyar próza katedrát nyerne Európában, de még esetleg Malajföldön is, ahol állítólag még azt sem tudják a magyarokról, hogy milyen jó magyarnak lenni... Jamamoto a Holdról nézi a Földet... Tudja, hogy az idő nem békegalamb meg karácsony... Savanyú a szám, pedig nem szokott az lenni. Tu Soldado.” Szóval így ment ez...

– *Hajnóczyval hogyan kezdődött a kapcsolata?*

– Hajnóczyt Lugossy István fotós és filmoperatőr révén ismertem meg, aki akkor éppen Berkovits Györggyel dolgozott együtt a lakótelepek szociológiai vizsgálata kapcsán. Berkovits a „régii” *Mozgó Világ*nak dolgozott, Hajnóczy meg éppen Szentgotthárdon járt, és az elmebetegek méltatlan helyzetéről írt oda tanulmányt – valami politikai cirkusz is volt a cikk körül, de erre nem emlékszem pontosan. Szóval ott, a Lugossynál ismertem meg, és ő még aznap hozott nekem egy cserép muskátlit, amit persze nem volt hova kitennem...

Ekkoriban már Hernádi Gyula protekciójával a Hanglemezgyártónál dolgoztam, a Vörösmarty téren, a legendás Beck tanár úr⁵ titkárnőjeként. Fél ötig dolgoztam, Hajnóczy mindig értem jött, szeretett ott üldögelni a büfében, ahol akkoriban nagy művészetek voltak, színészek, rockzenészek, könyvkiadók...

Hajnóczy pontos volt, és mindig elmondta, hogy aznap mennyit írt meg – az M-köteten dolgozott akkor, egy nagy füzetbe írt bolhabetűkkel, aminek fedőlapján egy nagy, bekarikázott M állt.

A munka után mindig elmentünk valahová, barátokhoz.... Eszméletlen barátai voltak, lumpen prolik, akiket írásaiban is megjelenít. Volt köztük például egy srác, aki húsznál nem nézett ki többnek, és már egy foga se volt – valamilyen fűtőügyben lehetek ők együtt.

Hajnóczy úgy tudott ezekkel az emberekkel beszélgetni, mintha közülük levő volna, holott hát nem volt. Nem vette át az ő stílusukat, ennek ellenére elfogadták tőle azt is, hogyha számukra madárnyelven kezdett el beszélni. Persze, nem is volt ez annyira madárnyelv, hiszen voltaképpen csak nagyon egyszerű szavakkal elmondta, hogy miért annyira jó például a CARMINA BURANA, amit órákon keresztül hallgattatott velük – miközben vezényelt is. Nagyon szerette a zenét. S ők elfogadták tőle.

– *Külsőleg milyen ember volt?*

– Arra emlékszem, hogy nagyon szépen járt, a lábára, a járására emlékszem. Ruganyosan, szépen, deréktól kicsit meghajolva járt, és mindig lesütötte a szemét.

De ha beszélt valakihez, akkor viszont „nagyon” ránézett.

Abszolút odafigyelt – amikor magyarázott, teljesen beleélte magát, nagyon halkán beszélt, összeszorított szájjal, kicsit pöszögve...

Azt hiszem, azért pöszögött, mert folyton rosszak voltak a fogai. Ez lejön az írásból is – tényleg állandóan rettegett a fogorvostól, és valami szörnyű félelem volt benne a bőrbetegségtől...

Normális hangja volt, abszolút átlagos.

Azt nagyon nem szerette, ha fényképezik. Én is csak egyszer fényképeztem, az alakját, nem az arcát. Nem mondanám, hogy csúnya arca volt, de valami fura úzottság látszott rajta mindig, ami miatt nem lehetett olyan képet csinálni róla, hogy ne úgy nézzen ki, mintha éppen be lenne állítva...

Ha oldalról, profilból próbáltam volna, akkor meg az volt a baj, hogy onnan nézve kopaszodott – ezt meg nem szerettem volna. Viszont nagyon csinos alakja volt, ezért én csak egész alakos képet készítettem róla. Úszóalkata volt, vékonyfajta, nem annyira izmuktól duzzadó, mint a másik Péteré, aki kamaszkorától rendszeresen „gyúrt” a Buké Lacival meg egy másik barátjával, akiről filmet is csinált, az ARCHAÏKUS TORZÓ-t, sok Nietzsche-idézettel. Jó film volt.⁶

– *Neki is segített a gépelésben, mint Dobainak?*

– Hajnóczy iszonyatosan gyötrelmesen írt. Nekem pedig, aki akkor még kevésbé voltam otthon az irodalomban, borzalmasan imponált az, ahogy Dobai Péter írt. Ennek ellenére mindig megmondtam neki is a véleményem – emlékszem, amikor azzal vágott vissza, hogy azért nem bír elviselni, mert azt hiszem, hogy ővele én egyenrangú vagyok...

Hajnóczy pedig megkapta, hogy: „Bezzeg a másik Péter nem szarozik ennyit egy mondaton!”

Rádásul az írás gyötrelmességébe besegíthettem azzal is, hogy gépelés közben is belebeszéltem az írásaiba. Mindennek a háttérében az állt, hogy amiről ő írt, azt én egyáltalán nem találtam érdekesnek. A témáit pedig egyáltalán nem tartottam írásra méltónak...

Engem az nyűgözött le, ahogy Dobai gondolkodott mondjuk Bem tábornokról – szóval ezek a nagy ívű, emelkedett dolgok. Dobai novellái mindig valamilyen egzisztenciális problémát feszegettek, meg nőkkal kapcsolatos dolgokat, s mivel iszonyú művelt volt, hát a művei is tele voltak a Hölderlintől kezdve a Caspar David Friedrichig minnennyel.

Hajnóczynak meg csupa olyannal, ami akkoriban baromira „alantasnak” tűnt nekem.

Ezért elgondolkodtam azon is, hogy hogyan lehetne ezt vagy azt szépen megfogalmazni, úgyhogy, gondolom, eléggé idegesítettem a kritikáimmal.

Szörnyű, hogy nem tud írni, állandóan jön ezzel: a „fiú így, a fiú úgy”.

Ő milderre csak ennyit válaszolt csendesesen: „Írjad tovább.”

Persze, ma már értem: a stílusa összefüggött azzal, ahogyan az egyszerű emberekkel együtt érzett – akár egy elmebeteggel is egy adott szituációban – vagy ahogy és amiért a CARMINA BURANÁ-t szerette. Nem volt ez más, mint lázadás, hogy amikor az embert a víz alá nyomják, akkor hogyan lehet ellenállni...

– *Nem fogadta meg a tanácsait?*

– Hát nem. Csak azt vette figyelembe, amit az emberekkel kapcsolatban mondtam.

Kemény ítéleteim voltak mindenkivel szemben, és ő ezeket kifejezetten élvezte, biztos viccesnek tartotta. Mindez még a gyerekkoromból eredt, amikor kifigyeltem a felnőtteket, hogy mit mondanak másképp, mint ahogy csinálják, az ilyesmit mindig gúnyosan „előadtam”. Hajnóczynak is rögtön mindent kommentáltam, ami persze nem mindig volt jogos, inkább csak észrevettem valamit, amit ő esetleg nem. Érdekelte, hogy valaki mennyire tisztességes, s mire számíthat tőle. Például, ha szembedicsérik, akkor annak mi az értéke és mi a következménye. Persze, nyilván ő maga is meg tudta ítélni az embereket, így az, hogy én mit figyeltem meg másokból, az én vadóc természetemmel, az én fiatalságommal, az inkább csak mellékesen lehetett őneki érdekes.

Hajnóczy A FŰTŐ-kötet megjelenése előtt kevés fontos emberrel volt kapcsolatban, és tulajdonképpen B. Nagy Lászlón kívül nem sokan segítették. B. Nagyt nagyon-nagyon szerette. Azt mondta, hogy neki köszönheti, hogy megmaradt az írás mellett, mert nem volt biztos a tehetségében, és ő bátorította, hogy írjon. Azt hiszem, a Szépirodalmiban voltak még neki jó kapcsolatai. Ács Margittal – őt nagyon dicsérte mindig – meg a férjével, Domokos Mátyással. Tudom, hogy ők szoktak beszélgetni, és ez Hajnóczynak intellektuális élményt jelentett. Büszke volt rá, hogy Domokos Mátyáshoz meg van híva! Ővele egyébként Dobai Péternek is jó kapcsolata volt.

Mindezek ellenére, ami az írásaiban is benne van, az nem pusztán irodalmi fogás. Őborzasztó bátortalanul mozgott ebben a világban: szemlesütve közlekedett, gyűrögette a pukkanós nejlonszatyrot, meg ide-oda rakosgatta...

– *Ez a bátortalansága, kívülről látszik eredhetett abból is, hogy Hajnóczy társadalmilag és a szociális helyzetét tekintve sem állt azon a szinten, mint művésztársai?*

– Igen, neki az élethelyzete is nyomasztó lehetett. Ezt nem nehéz elképzelni, ha megfontoljuk, hogy a felesége az Amigo bárban volt pincéernő, egy fizetésből éltek, s szörnyű albérletekben laktak – amelyek közül még a törökbálinti volt a legjobb. Ugyanakkor e társaság révén benne felmerülhetett az összehasonlítás olyanokkal is, mint például Hernádi Gyula, akinek mondjuk több tízezer forint volt már akkor is az aktatáskájában. Meg mentek a nagy vacsorálások, amelyekre őt soha nem hívták meg. Hajnóczy az akkori menő és high life-ot élő emberek közé egyszerűen nem volt bejáratos – ellentétben Dobaival, aki abszolút beletartozott ebbe a körbe, hiszen filmes is volt, és forgatókönyveket írt.

Ám Hajnóczynak nem volt kisebbségi érzése – egyszerűen utálta az egészet.

Ezzel együtt képes volt arra, hogy az előzetesen negatív véleményét visszavonja. Ha korábban azt mondta valakiről, hogy rossz író, meg ilyen-olyan, két hét múlva – amikor személyesen is megismerkedett vele –, akkor már enyhítette az ítéletét, hogy nem is olyan rossz író és alávaló.

Hasonló volt a helyzet például Balázs Józseffel, akinek az egyik forgatókönyvét rémesnek tartotta, aztán amikor megismerkedett vele, megkedvelte, és őt hívta esküvői tanúnak.

– *E bensőséges együttlétekből s abból, hogy Balázs Józsefet esküvői tanúnak kérte fel, gondolom, következik, hogy komoly szándékai voltak önnel...*

– Balázs József felbukkant, s egyből nagyon jóban lett Hajnóczival – bár én soha nem értettem, hogy miért voltak olyan jóban. Hajnóczy részéről ő lett volna az esküvői tanú. Ráadásul Hajnóczy abban megelőzte a korát, hogy egyházi esküvőt szeretett volna. A Vajdahunyad váránál lévő kis kápolnát nézte ki a szertartáshoz, s Balázs Józsefnek fényképészként is helyt kellett volna állnia. Ezt ők megbeszélték egymással – a teljesen apró részleteket is kidolgozták már, legalábbis ő ezt mondta nekem.⁷

Előtte valami nagyobb pénzhez jutott – valószínűleg az M-kötet előlege volt.

Abból a pénzből rendelte meg a karikagyűrűket – ilyen nagyon cirádás, vésett gyűrűket. Amikor készen lettek, egyszer csak beállított, és ráhúzta az ujjamra. Én azt se tudtam, honnan van pénze hirtelen, mert addig nem úgy tűnt, hogy lett volna neki. (Akkoriban ugyanis – Keszthelyi Rezsőt is ideszámítva, akinek ez szintén elég rémes korszaka volt – már hárman éltünk a fizetéséből.)⁸

Aztán Hajnóczy a döntő pillanatban úgy két hétre eltűnt, és csak az esküvő napja után három nappal keveredett vissza. Nem, nem mondta le, gondolom, egyszerűen csak elment haza, a feleségéhez. *(Nevet.)*

Mindez 1976 júniusában történhetett, amikor az M-et írta.

Ám ebben az időben még mit sem tudtam a feleségéről...

Illetőleg amikor korábban az anyakönyvvezetőhöz jelentkeztünk, annyi már kiderült, hogy nem tudom, hányadik felesége lennék. Hát kicsit meg is döbbsentem. Akkor mesélte el, hogy volt egy Zsuzsa is, a második feleség, foglalkozására nézve adminisztrátor – aki egy kurva után következett. Szerintem azokhoz is visszajárhatott. Van egy olyan gyanúm, hogy ezek nem örökre leépített kapcsolatok voltak, hanem ő vissza-visszakóborolt, mint a kóbor macska.

Megelőzőleg a kurvákról mesélt sokat. A fiatalokáról. Elmesélte, hogy 17 éves korában gyakorlatilag strici volt. Együtt élt egy 35 éves kurvával, aki kitartotta. Ezen kívül csak úszott: ment az uszodába, és úszott. És nagyon gyűlölte az anyját.

– *Arról tudott-e, hogy mivel töltötte Hajnóczy az idejét az alatt, míg nem önnel volt?*

– Neki nagyon titokzatos élete volt, sok-sok útja.

Már korán reggel eltűnt – volt egy kis babos csörgő óránk, azzal ébredt fel hajnali ötkor, elment az „uszodába” – és délután öt körül került elő. Ez már a kapcsolatunk végén történt, amikor már ivott is nagyon, és volt olyan, hogy eltűnt három napra is. Nem mondta meg, hogy hol volt, akkor hozzávágtam a párnát vagy valamit, ami úgy a kezembe került, de nem lehetett belőle kiszedni semmit. De hát én már ismertem ezt az íróéletet, úgyhogy nem gondoltam volna, hogy e mögött az lehet, hogy házas, és már nem tudom, mióta együtt él a feleségével...

Mindezzel együtt csak azt mondhatom, hogy velem baromi kedves volt. Nem éreztem úgy, hogy ez a férfi elzárkózik előlem, pedig valójában ez történt. Bár nyilván én sem érdeklődtem igazán utána – hiszen úgymond együtt voltunk –, és eszembe sem jutott, hogy itt hány másféle kapcsolat van még párhuzamosan. Dobainál világos volt, hogy őneki mindig sok hódolója volt – ő nem is titkolta ezt –, de hát Hajnóczyról ez egyszerűen eszembe sem jutott, talán mert olyan „félsegnek” mutatkozott, mint az írásaiban.

Szerintem Hajnóczy olyan borzalmasan magányos volt, hogy kitalálta, hogy őneki akkor több élete lesz. Bennem is van erre való hajlam – csak hát én ezt nem tudom megtenni... de értem, hogy ő miért csinálta így, és miből jött ez nála.

A magány, az a tők egyedüllét a világban, ami érződik az írásaiban is. Zseniális a FENOMFŐZELÉK FELTÉTEL, a vége is gyönyörű. Ott pontosan leírja, mennyire szeretne a nővel együtt lenni – meg a Krisztina-sztori is, ugyanez a probléma kibővíve.

Hajnóczy úgy élt, hogy időnként „kirándulásokat” tett egy másik életbe – más írók is megtették már ezt. Emlékszem, egyszer egy politikai témával kapcsolatban mondtam neki, hogy a fű alatt kell élni. Ez valamiért nagyon tetszett neki, nagyon örült neki, megszorongatott: „Ez az – a fű alatt!” – mondta. Most így, utólag rekonstruálom magamnak, hogy valószínűleg ő ezt a saját életére is értette. Hiszen az egész élete „titkos” volt: nem Péternek, hanem Bélának hívták, nem ez a feleség, hanem az a feleség, nem ez az élet, hanem amaz... Van a felszín, és akkor eltűnők három hónapra, és senki sem tudja, hol vagyok, kivel vagyok, inkognitóban vagyok stb.

– *Meddig lehetett ezt így vinni, ezekkel a feszültségekkel?*

– Ha két ember ugyanazt várja el egymástól – hiába rokonszenvesek egymásnak –, egy idő múlva egymás agyára mennek. Végül ez már olyan szintre jutott, hogy most ki üljön le, ki álljon fel...

A mi sorsunk nagyon hasonlított egymáshoz, persze lehet, hogy ezt csak képzelem, mert nem tudom a pontos igazságot. Mindenesetre ő pontosan ugyanolyan szeretet-

éhes volt, mint én! Egy-két éve kerültem csak ki az intézetből, és Hajnóczy Péterben ugyanolyan elvárások éltek az irányomban, mint bennem lettek volna őiránta. Ám ő nem volt „apa”-típus...

Ezzel együtt a dolgok mélyén az lehetett, hogy kezdetben Hajnóczy a kóborlásai egyikének élte meg ezt az időszakot velem, csak éppen érzelmileg nagyon belekeveredett, jobban megkedvelt, mint szerette volna. Aztán valahogy – nem tudom, mekkora erőfeszítéssel – visszament a feleségéhez, mert hát végül is ők tartoztak együvé – én valószínűleg csak az egyik színes epizód voltam az életében.

Akkor úgy éreztem, hogy mi ketten ugyanabból a világból jöttünk, és én attól mindenáron meg akartam szabadulni.

Az elszakadáshoz az is hozzájárult, hogy ő kezdett megváltozni. Pedig egy ideig nagyon-nagyon jó volt vele lenni. Tavasszal esténként a Várban, a Tóth Árpád sétányon üldögéltünk meg beszélgettünk. És az olvasgatások együtt, meg a zenehallgatás, az csodás volt.

– *Milyen jelei voltak annak, hogy Hajnóczy kezd megváltozni?*

– Például előjöttek a firkálgatások. Notóriusan mindenre ráírta akkoriban az M-et, az abrosztól kezdve a gyufásdobozig! – ez engem akkor szintén nagyon idegesített. Meg bejött a munkahelyemre, illetve részegen beesett, vérben forgó szemmel. Kidüldött a szeme, és olyan véres volt, hogy nem mondhatnám, hogy esztétikus látványt nyújtott. Amúgy is selypesen beszélt, és ilyenkor még ez le is lassult, közben pedig ilyen „ki, ha nem én!” módon viselkedett. Én meg a Beck tanár úr titkárnője voltam, akihez mondjuk a Ferencsik karnagy úr jött tárgyalni – szóval ez kínos volt nekem.

A változások akkor erősödtek fel, amikor befejezte az M-et. Akkor vette fel azt a szokást is, hogy – nejlonszatyor helyett – egy elegáns, vadásztölténytáskával járt, és elkezdett szívarkákat meg nőies cigarettákat szívni. Korábban, mikor az M-et írta, annyira nem is ivott. Ezzel együtt a dolog végül is nem rajtam múlt, hanem azon, hogy ő egyre gyakrabban eltűnt, bár még utána is állandóan bejárt a Vörösmarty térre.

Élete utolsó két évében már nem láttam – de a naplomba még fölírtam, amikor halottam róla a rádióban. Úgy tudom, Dobaival végig jóban voltak. Dobai mondta is egyszer, hogy most megy Hajnóczyhoz, aki bablevest főz neki – ezt úgy el tudtam képzelni, hogy ez mire fog kifutni... Akkor már a feleségével Budán laktak, a Németvölgyi útnál valahol.

Egy idő után aztán a jegygyűrűt is eladtam, mert nem volt pénzem egyáltalán. Jó sokat kaptam érte, valami nyolcezer forintot, ami akkor nagy pénz volt.

– *Úgy gondolom, Hajnóczy írói életében ez már a PERZSIA korszaka lehetett...*

– Ahogy így utólag rekonstruálom, ez a Krisztina-történet ideje, mert akkoriban járt állandóan a Lukács uszodába. Egész napokat töltött ott: eltűnt hajnali ötkor, és maradt, ameddig be nem zárt az uszoda – úgyhogy valóságos lehetett ez a Krisztina is.

Utólag Dobai hívta föl a figyelmemet: „Hóégér vagy Kismacska – azt mondta, mert mindig ilyen neveken hívott –, bevonultál az irodalomba!”

A kezembe adta a PERZSIA-t:

„Július közepétől november végéig rövidebb megszakításokkal részeg volt, nem írt egy sort sem. Ezt megelőzően valami furcsa, felemás kapcsolatba keveredett egy tizenkilenc éves lánnyal, amelyet egy kívülálló joggal ítéltetett volna eszelősnek, és ráadásul vérre ment a dolog; főként a felesége és az ő véérére; a lány viszonylag sértetlenül került ki ebből a zűrzavarból.”⁹

– *Találkozott-e vele azután, hogy a kapcsolatuk abbamaradt?*

– Valamikor a PERZSIA megjelenése után lehetett. Keszthelyi Rezsővel mentünk haza este a buszon – ő akkoriban nálam lakott, mert kirúgta a felesége –, s Hajnóczy is jött a feleségével. Teljesen elborulva és iszonyúan elhízva – alig bírta el az a kis törekeny nő azt a hatalmas testet. – Jaj, istenem, ezt megúsztam! – gondoltam, és tudom, hogy olyan sajnálkozva néztem rájuk. Persze, korábban nekem is kijutott a támogatásból rendszeren *(nevet)*, úgyhogy könnyen el tudtam képzelni, milyen nehéz helyzetben van a felesége. Akit addigra már szintén megismertem, mert egyszer Keszthelyi Rezső bemutatott minket egymásnak az Amigo bárban – kezét is ráztunk.

Míndez már Anglia után történt – ugyanis abból a pénzből, ami a mi házasságunkra lett szánva, abból utaztak ők el Angliába, de ebben nem vagyok biztos.

– *Ha már a PERZSIA-nál tartunk... A művet alkoholológiai szempontból elemezve a pszichiáter arra a következtetésre jut, hogy az itteni félelmetes nőrémképek és víziók a főhős-író párkapcsolatainak sikertelenségére is rámutatnak. Nem tudom, mennyiben terjeszthető ki ez a megállapítás arra a hús-vér Hajnóczy Péterre, akit ön ismert.*¹⁰

– Ezt el tudom képzelni, mert többektől hallottam.

De hál' istennek én nem abból a korszakból való vagyok! Mi egy hétig ki se keltünk az ágyból – ő még akkor baromi sovány volt, és nagyon jó állapotban...

Úgy gondolom, mindennek ellenére, még az írásai ellenére is, ő csak a nőekkel érezte *biztonságban* magát. Neki a nőekkel való kapcsolat olyan elemi szükséglet volt, mint az alkohol. Ezért is volt olyan sok barátnője. Ezek a rémes nőalakok akkor jelentek meg az írásaiban, amikor ő már olyan állapotba került, ahogyan én is láttam néhányszor, hogy oda se mertem menni hozzá. Láttam az utcán, a metróban, és azt mondtam, hogy nem, inkább nem...

Teljesen megváltozott, már háromszor akkora volt, mint amikor még velem volt – és nem telt el négy év közte. Valami szörnyű átváltozás történt vele.

Hallottam, hogy a felesége és a nőismerősei cipelték orvosról orvosra. Gyógyszerezték is rengeteget, és lehet, hogy azt a szíve már nem bírta.

– *A temetésén részt vett?*

– A temetés egy bődületes dolog volt. Álltam ott szegény Rezsőkémmel – aki akkor is eléggé be volt kaptva –, s támogattam. Dobain kívül mindenki tök idegen volt, akik ott körülvették a sírt.

A fiatalok nevében egy fiatal, velem egyidős titán, Szent-Iványi István szociológus mondta a beszédet, zsinóros díszmagyarban. És akkor hirtelen kiderült, hogy Péter a Hajnóczyak leszármazottja. Hát ő ilyet nem mondott soha!

Nekem mondta volna. Nem tudom, hogy ez hogyan hintődött el körülötte...

Mindenesetre mi Rezsővel csak álltunk ott, és megdöbbenve hallgattuk ezt a zavaros történetet – arról, hogy ő tulajdonképpen gróf volt... Különben gyönyörű idő volt akkor, és a temetés után bementünk a Vígihalba egy fröccsre, „mert ő is így tett volna”, mondtuk egymásnak.

– *Érdekes, hogy Hajnóczy maga erről a genealógiáról soha nem beszélt, ám a PERZSIA-ban mégis részletesen kifejti...*

– Valahogy elhintették róla, mert az embereknek tetszett, s utólag már neki is imponálhatott ez a gondolat. De ő maga ezt soha nem állította, legalábbis nekem soha nem mondta. Inkább mindig rémeseket mesélt az egész gyerekkoráról meg a fiatalkoráról.

– *Ma is érdektelennek tartja Hajnóczy írásait?*

– Megvallom, szégyelltem magam, amikor végül is elvállaltam ezt az emlékidéző beszélgetést, azért, mert engem akkoriban egyáltalán nem érdekelt az, hogy Hajnóczy

mit ír. Megkért, hogy segítsék gépelni, rendben. Nekem annyira természetes volt ez a dolog, másoknak is segítettem. Nem nagyon figyeltem fel arra sem, amikor egyszer csak bejelentette, hogy kész van az M-mel – inkább csak azt észleltem, hogy eltűnt vele, és mással gépeltette.

Ma már tudom, hogy Hajnóczy az egyik legjobb írója volt annak a korszaknak, bár néhány írását ma sem értem.

Amióta telefonon beszéltünk, elkezdtem őt újraolvasni, és azt hiszem, nagyon pontos képet ad arról a különös világról, amiben éltünk. Ahogy ő az egyszerű, esetlennek látszó mondataival tömören megfogalmazza azt a megnyomorítottságot, azt, hogy állandóan féltünk valamitől... Most derült ki számomra, hogy ami engem akkor nagyon idegesített, „a fiú így, a fiú úgy”, a legnagyobb formai fogás, hogy kitalálta ezt a tök kopár, szikár nyelvet. Tegnap is nevettem magamban azon, amikor olvastam, ahogy az ásványvizekkel meg borokkal teli nejlonszatyrot az asztal alá tolja, és közben nem tud mit kezdeni a testével – bocsánat, hogy élek! –, de azért állandóan lázad, és azon jár az esze, hogy cigizni meg inni akar, hogy ő szabad, és hogy miért bánnak így vele... Hajnóczyval nyelvi szempontból is érdemes lenne foglalkozni. Mert az ő szövege úgy van kitalálva, hogy nem lehet belőle se elvenni, se hozzátenni. Szikár és mégis abszolút vizuális is egyben, az írásai nekem nagyon is filmszerűek.

– *Mindezen tömörség és szikárság hátterében, az öncélú cizelláltság elvetésében – az intellektuális és esztétizáló típusú alkotókhöz képest – egy más kultúra- és művészetfelfogás is felsejlik számomra.*

– Visszamenőleg is úgy látom, hogy Hajnóczy nem arra használta a kultúrát, mint mások, hanem szó szerint beleszótt az életbe az „autodidakta” módon megszerzett műveltséganyagot. Akit ő felfedezett magának, azzal abszolút eggyé is vált. Egyfolytában Cholnokyt olvastuk például, a PRIKK MENNYEI ÚTJÁ-t. Emlékszem, hogy feküdtünk egy hétig az ágyban, ezt olvastuk, borozgattunk. Utána meg kihoztuk a Lovik Károlyt, és akkor azt olvastuk. Közben meg lemezjátszón mentek az olyan operettek, mint a „Szél, szél, szállj keletről hozzánk”¹¹ – és mi ezen állati jól elszorakoztunk. Hajnóczy jókedvű volt és felszabadult. Ebben is nagyon megértettük egymást: az ő kultúrához való viszonya körülbelül olyan volt, mint az enyém, a kultúra nekünk „szabad préda” volt.

(Az interjú hangfelvétele a Petőfi Irodalmi Múzeum Hangtárában található.)

Jegyzetek

1. Kovács Ágnes művészettörténész egyetemi oktatóval Kresz Géza utcai lakásán 1990. augusztus 14-én beszélgettem. Az írásos változat egyeztetése közvetlenül a megjelenés előtti időszakban folyt, Kovács Ágnes az általa korábban mondottakat több helyen árnyalta, kiegészítette.

2. Célzás Ady Endre KIS NŐI CSUKÁK című versére (*Nyugat*, 1913. 6. szám).

3. L. a szerző BESZÉLGETÉSEK HAJNÓCZY PÉTERRŐL c. kötetét (91–92.). Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.

4. Zsilka János (1930–1999) az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék professzora az ELTE-n.

5. Beck László (1925–2003) a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat zenei rendezője, majd (1958-tól) művészeti vezetője. Legendás komolyzenei

felvételek fűződnek a nevéhez, igényessége máig példaadó.

6. ARCHAIKUS TORZÓ (1971), BBS-dokumentumfilm. Rendező és forgatókönyvíró: Dobai Péter. Operatőr: Koltai Lajos. – „*A film egy húsz év körüli fiatalembert mutat be, aki az életre való felkészülésre fizikumát fejleszti, és filozófiai műveket olvas. Hangos monológja és belső tartása ellenére az emlékek hatására összeroppan, felszínre kerül magánya.*” A jegyzet forrása: Balázs Béla Stúdió Archívum. Interneten: <http://www.bbsarchiv.hu/index.php?module=movies&action=movie&mid=28>

Buké Laci a kor legendás figurája volt, akit gyakran a szociológusok társaságában lehetett látni – Zsille Zoltánnak is jó ismerőse volt (Kovács Ágnes levélbeni közlése).

7. Balázs József saját szerepéről. a vele készített beszélgetést a *Forrás* 2011. februári számában. Interneten: <http://www.forrasfolyoirat.hu/1102/szerdahelyi.pdf>

8. Keszthelyi Rezső (1933) író-költő, műfordító, szerkesztő – Hajnóczy Péter közeli barátja. A be-

szelgetéseket tartalmazó kötet az ő emlékezésével zárul. (L. 3. jegyzet.)

9. A HALÁL KILOVAGOLT PERZSIÁBÓL. In: HAJNÓCZY PÉTER MŰVEI. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982. 261.

10. Dr. Gerevich József: EGY „HALOTT ÉLET” FENOMENOLÓGIÁJA. In: *Alkohológia*, 1981/3. sz. 185–188.

11. Iszaak Oszipovics Dunajevszkij (1900–1955) szovjet-orosz zeneszerző a SZABAD SZÉL c. operettjéből (1947). A magyar szöveg Gáspár Endre alkotása: „*Orvul tört ránk, eltiporta földünk, úrrá lett itt az ellenség. / Már azt hittük, rabigába törtünk, minket már senki meg nem véd. / Ám benn a vén erdők ölen fegyverre kész száz férfikéz, / Új zászlót bontott a szél, lángra gyúl a hős vér. / Bennünk él most is e dal, messzire száll a sóhaj: // Szél, szél, szállj keletről hozzánk, / Szél, szél, új világot hozz ránk. / Jöjj el, te zengő hajnal győztes szabadságdallal! / Szállj, szállj, úzz el minden árnyat, / Zúgj-búgj, zengj, te szabad szél, / Bármerre száguld szárnyad, ott a szabadság kél.*”

Nemes Z. Márió

„VALAMIT, AMI ÉLŐ, ORGANIKUS, ÁBRÁZOLNI KÉPTELENSÉG”

Hajnóczy Péter nem higiénikus művészete

Az utóbbi időben felélénkülő Hajnóczy-recepció visszatérő motívuma a szerző irodalomtörténeti és kanonikus „félrepozicionálásának” felpanaszolása. Hajnóczy neve a hatástörténeti felsorolásokból kimaradván inkább veszteséglistákon szerepel: „*Hajnóczy Péter és Lengyel Péter a Péter-paradigma két gyors kiesője, a nyolcvanas évek elmúltának két nagy vesztese.*”¹ Az egyszerű láthatatlanság helyett persze bonyolultabb helyzetéről van szó, hiszen Hajnóczy hangsúlyosan jelen van mint mitizált művészfigura, akinek irodalmi és életkudarca a kultikus narratívát erősítő elemként rendkívül produktív, emellett teljes hatástörténeti szünetről se beszélhetünk, hiszen a kánon margóján való tartózkodás termékenyen irritáló „*mögöttes jelenlétként*” (Mészöly Miklós) is felfogható. A kollektív elismerés elmaradásának okát Szkárosi Endre a prózapoétikai elkülönülésben látja: „*A fő-csapás irányát mások jelentették, illetve jelölték ki, s ebbe a képbe – amelyből a magyar posztmodern próza elméleti alapvetését extrapolálták – az a poétikai és metodológiai radikalizmus, amelyet a Hajnóczy-életmű demonstrált, nem fért bele, sőt az adott szempontból kifejezetten zavarónak tűnhetett.*”